

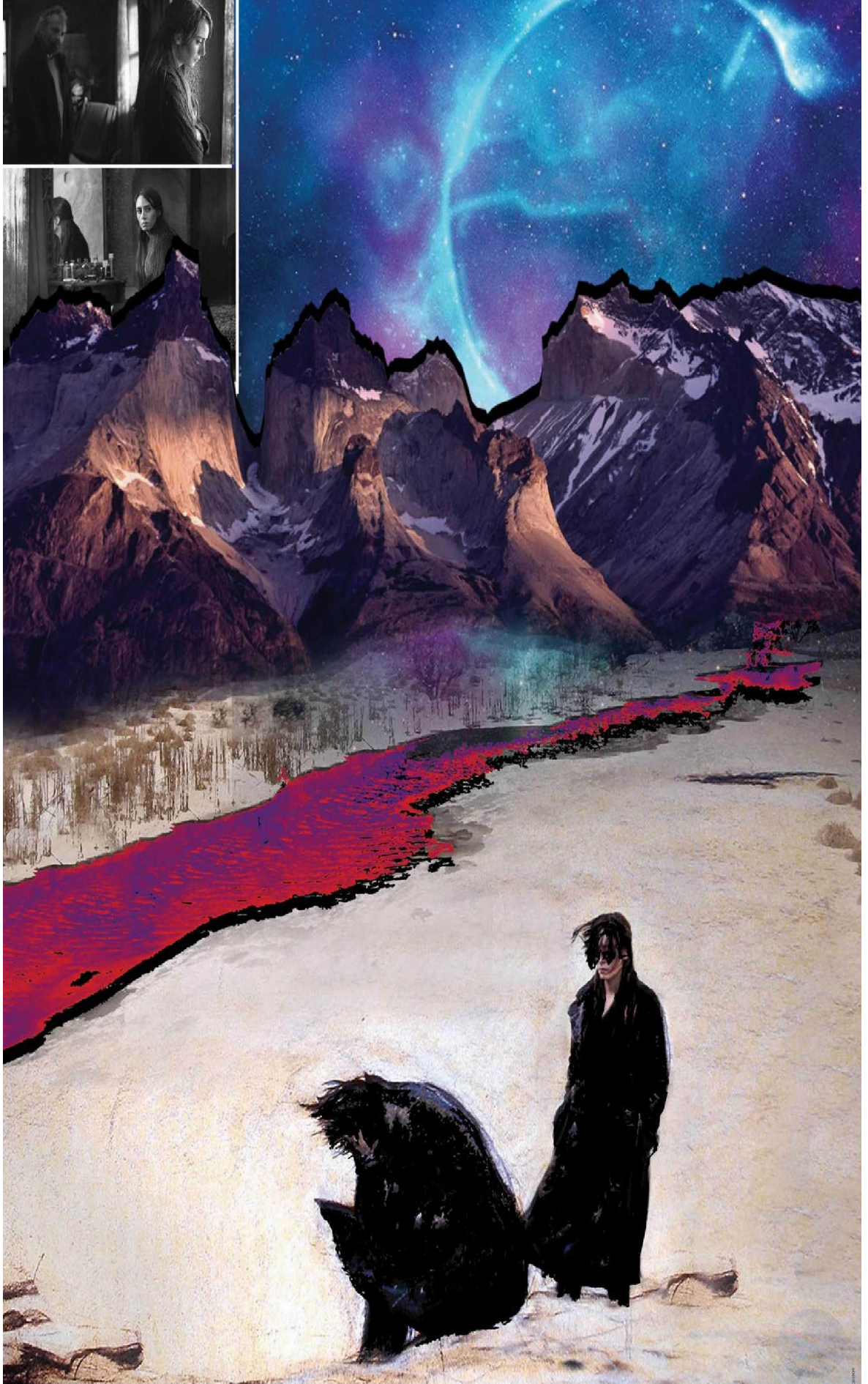
KIS UYKUSU

Yayın Adı : Rabarba
İli : İstanbul

Periyod : Aylık
Sayfa : 56

Tarih : 01.06.2018
Tiraj : 0

1/4

Koza'dan Ahlat Ağacı'na Nuri Bilge Ceylan Sineması

Fatih Değirmen
fatih.degirmen@rabarbadergi.com

KIŞ UYKUSU

KURTARICI OLMAK MI, YOKSA GARDİYAN OLMAK MI DAHA ZOR?

İllüstrasyon: Büşra Öztürk

Kış Uykusu'nda Nuri Bilge Ceylan yine bozkırın ortasındadır ve bu kez gardiyan-kurtarıcı ikiliğinde kentli Aydın'ın karşısına taşralı Hamdi'yi koyarak "öteki" karakteriyle de hikayesine zengin bir alt metin hazırlar.

Freud'un Dostoyevski için söylediği, romanların bazılarının arkasında da yazan, çok bilinen havalı bir cümle vardır: "Pekala dünyanın kurtarıcısı olabilirdi, ama o dünyanın gardiyani olmayı seçti." Neden gardiyan olmuştur Dostoyevski? Ya da bu yorumun nasıl bir haklılık payı vardır? Belki Raskolnikov'un gönderildiği hapisaneyi ya da Prens Mişkin'in tüm iyilik faaliyetlerinden sonra tekrar gönderildiği akıl hastanesini düşünürsek, böyle bir yorumun haklılık payı olduğu sonucuna varabiliriz; ama bence Dostoyevski'ye gardiyanlık değil, daha çok mahkumluk yakışır. Freud'un gardiyanlık göndermesi, kendisinin toplumsal pratiği bir bireyci rüya alemine hapsedme girişimiyle ilgili olabilir. Lakin Dostoyevski, yaşamaya mahkum bir üstin-

san figürüne daha yatkındır. Raskolnikov'un nihilist ve kendini beğenmiş karakterine veya Mişkin'in erdem takıntısına, Stavrogin'in alaycı kişiliğine odaklandığımızda Dostoyevski'nin edebiyatı çok da anlaşılabilir diye düşünüyorum. O halde bir hatırlatma yaparak Dostoyevski'nin kendi üretimiyle ilgili bir mektubunda geçen şu cümlesine kulak vermek zorundayız: "Benim için en büyük buluş, Öteki fikrini geliştirme becerisidir." Evet, Öteki romanı bence de en önemli Dostoyevski buluşlarındandır; ki yazar bu fikri aslında diğer tüm ana karakterlerinin bir izdüşümü olarak sürekli yeniden üretir. İşte bu nedenle ana karakterlerin baskısı altına girmeden önce bu ikiz figürlere, "öteki" üzerinden geliştirilen olay örgüsüne bir göz atmakta fayda var. Yani Ras-

Kozal'dan Ahlat Ağacı'na Nuri Bilge Ceylan Sineması

Aydın'ın kiracısı imam Hamdi, kardeşi ve ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Aydın karakterinin topluma yabancılaşmasının yürütücü gücü olan Hamdi, Aydın'ın kendisini icraya vermesine rağmen onunla bir şekilde ilişkisini dengede tutup ailesinin huzurunu düşünür.

kolnikov'un antitezi olarak işleyen, onun sıra dışılığına karşın bir nevi sıradanlığın erdemliliği olarak yapılandırılan Razumihin; Mişkin'in bir gömlek üstü veya varacağı son noktayı imleyen ve ateizmini herkese uzunca temellendirerek anlatan İppolit; kendini beğenmiş Stavrogin'in sinik eylemsizliğine karşı, tuttuğunu koparan Pyotr Stepanoviç ya da sadece söylenileni yapan bir maşa olarak kullanılan kaçak kürek mahkumu Fedka "öteki" fikrinin doğurduğu bölünmüş egonun vücut bulduğu karakter grupları olarak sayılabilir. Peşine düşmemiz gereken şey, bir yandan anlatının ana karakterlerinin tartışma noktaları iken, diğer yandan ise ana karakterlerden sızan öteki karakterlerinin işlevlerini çözmek olmalıdır.

Peki bu giriş paragrafı hangi noktalarda *Kış Uykusu*'yla (2014) kesişir? Sanırım Nuri Bilge Ceylan'ın dünyanın gardiyanı olduğunu iddia eden bir psikanalizi henüz çıkmadı. Çıksa da bence Freud'un Dostoyevski konusunda yanılması gibi o psikanalizi de Nuri Bilge konusunda yanılırdı. Ceylan sinemasını kateden bir nihilizm sarmalı olduğunun farkındayım. Yine bazı yazılarda değinildiği gibi sinik aydın karakterlerinin önemli bir motif olduğu fikrine de katılıyorum.¹ İssiz adam histerisinden muzdarip, başına gelenler karşısında kifayetsiz kalan ve düştüğü açmazlarla zavallı erkek mitini tekrarlayan bir eril kod bulunan söylemi de keşfedebileceğimiz karakterler yok değil.² Ama biraz da film üzerine söylenmiş olanları söyleme kaygısıyla ana karakter-

lerden sızan "öteki" karakterleri tartışarak filme yaklaşmak niyetindeyim.

Kış Uykusu ana karakteri olan Aydın üzerinden anlatı kurar. Aydın emekli olduktan sonra İstanbul'dan Kapadokya'ya taşınmış eski bir tiyatrocudur. Kapadokya'da aileden kalma oteli işletir ve kiralık mülklerinin kiralalarını toplar. Tabii yerel gazetede bilgiç yazılar, gerçekten var olduğunu kestiremediğimiz kitabı üzerinden caka satmalar gibi çeşitli aktivitelerden de geri durmaz. Aydın karakteri merkezli ilişkiler; basmakalıp yarı-aydın hezeyanları, ikiye bölünmüş ailesel ilişkiler, seçkin ev davetlerinde ego savaşına girme gibi birçok uzun sekanslara yayılır. Ama filmin daha çok "öteki" figürü üzerinden nasıl bir göndermeler bütünü içerdiğine göz atmak bahsedilen yarıkardan sızanları görebilmemize yardım edebilir. Bu amaçla uğrak noktamız Hamdi karakteridir. Aydın'ın kiracısı imam Hamdi, kardeşi ve ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Aydın karakterinin topluma yabancılaşmasının yürütücü gücü olan Hamdi, (Hamdi'nin koken ayakları üzerinden din adamlarının davranışlarıyla ilgili olan yazısında görüyoruz bu durumu) Aydın'ın kendisini icraya vermesine rağmen onunla bir şekilde ilişkisini dengede tutup ailesinin huzurunu düşünür. Hamdi'nin kardeşi İsmail, hapisten yeni çıkmış ve Aydın'ın sağ kolu Hidayet'le tartışmıştır. Yani fevri, sonunu düşünmeyen bir mizaca sahip olarak resmedilir İsmail. Aydın'ın genç karısı Nihal'in yardım amaçlı verdiği parayı da beylik laflarla ateşe atıp yakmıştır.

Kozal'dan Ahlat Ağacı'na Nuri Bilge Ceylan Sineması

Bu noktada yönetmen İsmail'in bu kahramanca tavrı ile Hamdi'nin gururunu ayaklar altına alma pahasına Aydın'dan süre istemesi arasında bir fark kurarak hangi davranışın daha fedakarca olduğunu sorar? Tabii beklenileceği gibi böyle bir soruya cevap vermez. Aslında alt metin tartışması bu noktada değerler üzerinden şekillenir. Yani, bir yandan üfürükten entelektüelcilik oynayan Aydın ve ailesinin dünyevi hazlara gömülmüş ve bunun dışında herhangi bir değer üretmeyen yaşamı, diğer yandansa ailesi için gururunu hiçe sayan ve ailesinin huzuru için dünyevi çıkmazı aşma gayretinde olan Hamdi ve ailesi üzerinden gelişen bir tartışmadır bu. Yani, Aydın'ın ötekisi ne genç karısının peşinde dolanan öğretmen ne de sürekli atıştığı kardeşi Necla'dır. Öteki olarak Hamdi karakterini tartışmaya açmak bu nedenle önemlidir. Çünkü bu nokta profan ve kutsal arasındaki diyalektiği görmede etkilidir. Hamdi bir nevi kendini kurban ederek kutsal saydıklarını koruma eğilimindedir. Bu karmaşık tartışmayı yaparken Ceylan, hem hikayenin gücü hem de yetkin bir sinematografiyle bir nevi "bozkırın tezesi"ne dönüşür.

Bozkır, özellikle büyük şehirlerden göç edenler için çifte işlev görür. İlk olarak bir restorasyon işlevi görür; ki bu, şehirli başsınızlıklarının başka ilişkilere evrildiği yer anlamına gelir. Aydın bu durumu, yani bozkır algısını anlatırken "Belki benim

krallığım küçük, ama hiç değilse orada ben kralım," cümlesiyle açıklar. Yani, ufak bir zenginlik bile hüküm sürme gücü verir; ki restorasyondan kastım tam da bu. Şehirdeki libido kaybı bir nevi bozkırda narsistlik olarak açığa çıkar. İkinci işlev, Aydın'ın eşi Nihal'de karşımıza çıkan ve tatminsizliği giderme aracına dönüşen kof iyilik üzerinden dünyevileşen hayatına anlam arayan şehirli dürtüsüdür. Bu noktada bozkır küçük karşılaşmaları ve tanışıklıkları yücelten bir mabede dönüşür; ki Nihal'in yardım kampanyalarını, İsmail'e para verme girişimini ve öğretmenle kurduğu ilişkiyi bu açıdan değerlendirebiliriz. Yani, tatminsiz kentli yabancılaşmasını artıracak tatmin araçlarıyla, yine bireyci kentli refleksleriyle eylemde bulunur.

Hamdi karakterinde ise bu denli sofistike maskeler yoktur. Hayatın zorluklarını bir çeşit kendine özgü deneyimlerle öğrenerek yaşamaya devam etmektedir o. Aslında devam filmi çekilecek olsa, hikayenin Hamdi'nin bakışı üzerinden anlatılması çok isabetli bir tercih olurdu. Bir yandan maskelerinin ardına sığınanlarla, diğer yandan maskenin ne olduğunu bile bilmeyenler arasında kültürün ve entelektüelliğin işlevlerini sorgulamak çok verimli olacaktır. Hamdi karakteri de hem ötekiliğinin dezavantajlarıyla boğuşan, hem de kurtarıcı-gardiyan ikiliğini aşarak mahkum edilmiş bir bozkır karakteri olarak karşımıza çıkar. ■

Hamdi karakterinde sofistike maskeler yoktur. Hayatın zorluklarını bir çeşit kendine özgü deneyimlerle öğrenerek yaşamaya devam etmektedir o. Aslında devam filmi çekilecek olsa, hikayenin Hamdi'nin bakışı üzerinden anlatılması çok isabetli bir tercih olurdu.

¹ Bu bahiste Kürşat Saygılı'nın yazısı önemli tespitler içerir. <http://www.cinerituel.com/2016/03/kis-uykusu-2014-nuri-bilge-ceylan-sineması-uzerine-yaz-notları.html>

² Berna Sitera Değirmen'in yazısı bu konuyu vurgular. <http://www.cinerituel.com/2017/06/iklimler-film-nuri-bilge-ceylan-bechdel-testi.html>